

Omöjligt jämföra förskolealternativ

Uppsala Nya tidning den 16 augusti 2006

Ökad valfrihet och konkurrens i förskolan är bra - men ett fritt val förutsätter information om alternativen! Skollagens regler om tillstånd att driva privata förskolor och fritidshem ändrades 1 juli i år. Startpunkten var en reservation som de borgerliga partierna och miljöpartiet gjorde i riksdagens utbildningsutskott i syfte att öka valfriheten inom barnomsorgen. Beslut kunde fattas i maj i år, efter att en majoritet av riksdagens ledamöter ställt sig bakom reservationen. Den ovanliga och snabba processen kan vara ett skäl till att man missade att införa samma krav på information om de privata förskolornas och fritidshemmens verksamhet som finns för de kommunala. Detta är olyckligt eftersom verklig valfrihet förutsätter att alternativ kan jämföras och utvärderas. De nya bestämmelserna säger att kommunerna ska lämna tillstånd till drift av enskild förskola eller fritidshem om verksamheten uppfyller "kraven på god kvalitet och säkerhet" och de krav som finns i 2:a kap 3 § i skollagen. De senare innebär väsentligen att resurserna ska vara ändamålsenliga och ge möjlighet att ta hänsyn till enskilda barns behov. Tidigare var uppfyllande av dessa krav nödvändigt - men inte tillräckligt - för att få tillstånd. Nu är det både nödvändigt och tillräckligt. Nytt är också att lämnade tillstånd gäller tills vidare - tidigare var det möjligt att tidsbegränsa dem.

Några tänkbara fördelar med de nya reglerna är: - ökad valfrihet för föräldrar och personal, - större möjligheter att pröva och utvärdera alternativa arbetsmetoder och pedagogiska inriktningar, - mindre godtycklighet i tillståndsgivningen. Men utan information som gör det möjligt att bedöma om de privata förskolorna och fritidshem håller vad de lovar och att de står sig i konkurrensen med de kommunala kommer dessa fördelar inte att realiseras - den utökade valfriheten blir en chimär. I dagsläget är kommunala förskolor och fritidshem enligt lag skyldiga att årligen upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar som möjliggör jämförelser mellan verksamheter (och kommuner). Men besynnerligt nog finns ingen sådan skyldighet för förskolor och fritidshem i enskild regi. Bristen på kontinuerlig kvalitetsredovisning och uppföljning i de enskilda verksamheterna är givetvis till nackdel för föräldrar och barn när de ska välja förskola och fritidshem, men också när valet är gjort. Det är ju betydligt svårare att byta barnomsorg än det är att välja att handla i en annan butik om man är missnöjd. Eftersom förskolorna och fritidshemmen huvudsakligen bekostas med skattemedel ligger det naturligtvis även i skattebetalarnas intresse att det finns möjlighet att kontrollera att resurserna används på ett effektivt sätt. Men även för dem som driver, eller funderar på att starta, privat förskola eller fritidshem kan bristen på kvalitetsredovisning vara ett problem. Skälet är att kommunen inte bara beviljar tillstånd för att bedriva barnomsorg. Kommunen ska också utöva tillsyn av de enskilda verksamheterna och vid behov återkalla tillstånden. Utan enhetliga kvalitetsredovisningar för samtliga förskolor och fritidshem är det svårt att veta om kommunaltjänstemännen bedömer de enskilda verksamheterna efter samma måttstock som används för de kommunala. Det finns alltså en risk för att enskilda förskolor och fritidshem utan kvalitetsredovisning utsätts för en alltför hård eller alltför slapp behandling om ett återkallande av tillståndet blir aktuellt.

Även för kommunen kan detta vara negativt. Oavsett hur ett återkallande av ett tillstånd faktiskt går till innebär det faktum att enskilda verksamheter inte behöver upprätta en kvalitetsredovisning att kommunen riskerar att bli beskylld för godtycklighet i bedömningen. Men kan inte dessa problem lösas genom att enskilda förskolor och fritidshem på eget initiativ gör kvalitetsredovisningar? Att de inte måste göra det är ju inte detsamma som att de inte får göra det? Om somliga upprättar redovisningar medan andra inte gör det kan de senare dock alltid - korrekt eller felaktigt - misstänkas för att ha lägre kvalitet i verksamheten. Dessutom kan man inte ställa samma krav på jämförbarhet mellan frivilliga redovisningar som på obligatoriska. En effektivare lösning är att utsträcka de kommunala förskolornas och fritidshemmens skyldighet att årligen upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar till att gälla även motsvarande verksamheter i privat regi. Skolverket har i juni i år, på regeringens uppdrag, utgivit allmänna råd för kvalitetsredovisningarna i kommunala förskolor och fritidshem. Av råden framgår att man ska redovisa verksamhetens förutsättningar, bland annat med hjälp av nyckeltal, att man ska redovisa prioriterade insatser i den pedagogiska verksamheten samt att man ska redovisa måluppfyllelsen i förhållande till de nationella målen i skollagen och läroplanerna. Enligt Skolverket kan (vår kursivering) råden även användas som vägledning i privata förskolor och fritidshem. Vi föreslår att man ersätter kan med skall. Vi föreslår också att kvalitetsredovisningar av både kommunala och enskilda verksamheter skall finnas tillgängliga via kommunens webbsida. För att ytterligare underlätta jämförelser bör man dessutom ha en gemensam tidpunkt för när kvalitetsredovisningarna senast ska ha upprättats. Detta saknas i dag. Hur viktig denna fråga är framgår av internationell såväl som av svensk forskning, som visar att ett barns allra första kontakter med skolan påverkar både den efterföljande skolgången och utfallet på arbetsmarknaden. Kvaliteten i barnomsorgen är alltså inte bara betydelsefull för barnen medan de går där - den påverkar också hur det går för dem som vuxna. Det finns därför ingen anledning att vänta med att utvidga obligatoriet med kvalitetsredovisningar till att gälla samtliga förskolor och fritidshem.

Anna Sjögren, ekon dr, forskare vid Institutet för näringslivsforskning och vid IFAU
Erik Mellander, ekon dr, forskare och ställföreträdande chef vid Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU)